

másutánja adja; a könyv legelső és talán legjobb hosszú írása, a memoárszerű 1991 ugyanakkor egyértelműen a személyességre és az irodalmiságra épít – sőt, ezek nélkül értelmezhetetlen. Én e kötet alapján úgy látom, Keresztesi elsősorban abban jó, hogy konkrét, sokszor esetlegesen elé kerülő szövegeken nagyobb horderejű, de érdekes kérdéseket mérjen le [így tesz például az *Arkhimédész vs. Munchausenben*, a *Janikovszky-jegyzetekben* vagy *A vallásháborúról* című esszéiben], vagy hogy saját élményeit közös élményeinkké tegye – utóbbira, amint azt a rövidkritikákat és ajánlókat tartalmazó, zseniális második rész, a *Potpurri* is bizonyítja, akkor is képes, ha alig van rá helye. A mindenkori magyar válogatotthoz hasonlóan ugyanakkor a nagy tét mintha megbéklyózná a tollát: amikor hosszú és komoly szöveget igyekszik előállítani [mint a Czakó-, Déry- vagy Mészöly-szövegek esetében], érezhetően kisebb benne a lendület és kevesebb a fantázia. Ezekben az írásokban [konkrét, kevésbé szem előtt lévő szövegek figyelmes végigolvasása mind] számomra sem a műfaj, sem a cél nem világos: tanulmánynak túl lazák, esszének viszont túl alacsonyra rugaszkodnak a vizsgált kötettől, ami jól szemlélteti, miért nem jó, ha e két műfajt egy szövegen belül keverjük. Én sokkal inkább pártolom, ha az ember a saját erőnei felé fordítja a szöveget: azt hiszem, Balogh Gergő joggal bírálja Keresztesi Karinthy-utószavát *utószóként* a *Műútban* – kontextus nélkül, *esszéként* ugyanakkor, azt gondolom, nem lehet rá panasz.

Ezzel az egészszel azt akarom csak mondani, hogy Keresztesi [általánosabb köntösben: a jó értekező prózista] zsenije ott fénylik fel igazán, ahol megeleveníteni, megvitatni, kreatívan összeolvasni, elkalandozni, kérdezni kell: ahol díjnyertes szalmbabút kell fésülni egy kazal szénából. Ahogy a szöveg elején említettem, kevesekre illik mostanság ez a leírás a magyar irodalomban – mindez azonban nem jelenti azt, hogy ne lenne bátorítandó erény. Engem egy-egy Takáts-, Keresztesi-, Márton- vagy Borbély-esszét olvasva megrohan a hit, hogy lehet, mi több, érdemes az irodalomról irodalmi formában beszélni. A Keresztesi tollára való kérdés már csak az, magányos utóvédharc-e ez egy sorvadó műfaj polgárjogáért, vagy van még, aki e kérdést megpróbálhatja megválaszolni. [*Műút-könyvek*]

ZELEI DÁVID

Létmegoldások vegetációra

SCHEIN GÁBOR: *MEGLESZÜNK ITT*

Schein Gábor *Svéd* [2015] című regénye után négy évvel hasonló kérdéseket boncolgat legújabb alkotásában, a *Megleszünk itt*ben is. A szerző utóbbi alkotásában ugyan nem a főhős genezisének feltárásáról van szó, de az elbeszélés középpontjában szintén a lét és annak értelmezései és stratégiái állnak, a már említett *Svédre* is jellemző, elégiikus hangvételben. Az élet fontos kérdéseire a mű nem kínál heurisztikus válaszokat, ezzel szemben három különböző létbefejező-, illetve folytatató alternatívát vonultat fel: „ki-ki válassza ki a magáét” [Schein Gábor, Margó Feszt, 2019]. Schein szavaiban nem véletlenül nem válnak el a főhős és az olvasó életlehetőségei, hiszen Kiefer [a főhős] saját életének élve boncolását nyomon követve akarva vagy akaratlanul a

saját életünkben is olvasni kezdünk. A lét kérdéskörén belül markánsan megjelenik e regényben is – szintén a Svéd párhuzamaként –, az önidegenség, a felbomlott identitás s annak visszaszerzése (vagy próbája), viszont e dilemmák teljesen más módon artikulálódnak Schein új művében.

A regény nyelve és szerkezete nem könnyíti meg az olvasó dolgát. A korpusz három nagyobb fejezetből áll: *Ameddig a dolgok jutottak; Csatornák sűrű rajzolata; Fűszag, madarak, változás*. Összesen pedig – akár novellaként is jellemezhető – harminc alfejezetet ölel fel, amelyek az eseménysort tekintve hol összefonódnak, hol széttartanak. A cselekmény két szálon fut: egyfelől Kiefer, a matematikatanár életét követhetjük nyomon, aki nővére halála után próbál megbirkózni mindennapjaival. Másfelől ezzel párhuzamosan Ágnes és Bárdió Zoltán romokban heverő házasságát tárja elénk az elbeszélő. A regény egy pontján a történet szálai összeérnek, aztán újra szétágaznak. Konkrét befejezés nincs, ezzel szemben három verzió is rendelkezésünkre áll, az effajta szerkesztettség által pedig hiányosnak érezhetjük a történet kontinuitását.

Tovább bonyolítja a regény befogadását az a tényező is, hogy gyakran olvashatjuk egy már-már tébolyult elme nehezen követhető asszociációit, s ebből következő monológjait a világ működéséről, az életről, a múlttól, oktatásról stb. Ennek emblemikus helye a II. fejezet 5. részében található, amelyben Kiefer és Bárdió Zoltán eszmecseréjét követhetjük nyomon. A regényjelenet során Zoltán beszédfolyamába belép a társalgási szituáció egy akusztikai komponense, a szék billége: „Az emberi egyedek nagy többsége, koppanás, minden korban egyszerű robot volt. Rabszolga. Ez nem lehet másképp. Akkor sem, ha a demokrata lázalmok, billenés, elhittették az emberekkel, és ezzel még boldogtalanabbakká, koppanás, tették őket. A világban csak annyi szabadság lehet, amennyi hatalom. Aki pedig, billenés, nem szabad, annak egyszerűbb elviselnie az életet, ha nem érez és nem gondolkodik. Az ilyen embereket, koppanás, fegyelmezni kell.” [152.] Az elbeszélésre jellemző összetettség az alkotás vége felé redukálódik, minél kaotikusabbá válik a cselekmény, annál inkább kisimul annak nyelvi megformáltsága.

A történetvezetésre a mindentudó elbeszélő általi heterodiegetikus narráció jellemző, amely a linearitás látszatát kelti, teletűzdelve retrospektív jelenetekkel, utóbiákat pedig legtöbbször a főszereplő visszaemlékezései képezik meg. A hirtelen időbeli és térbeli ugrások sokszor zavaróak, ebből fakadóan a szöveg olvasása, mint már említettem, nagyfokú koncentrációt igényel. Akkurátus példája ennek a II. fejezet 9. része, a *Képzeltetés Ágnesről*, amely esetében az épp lineáris történetvezetés közben váratlanul beékelődik egy valós időn és téren kívül játszódó jelenet. Megjelenik a képzelet mint egy eseménysor lehetséges „helyszíne”, amelyre csak a cím hívja fel a figyelmet, s ez megtévesztheti az olvasót Kiefer és Ágnes viszonyával kapcsolatban. Mégpedig azért, mert a történet rendkívül hitelesen ágyazódik be az eddig olvasottakba: egy uszodában játszódik, ahová Kiefer rendszeresen jár, ott találkoznak Ágnessel, aki kiszámíthatatlanul viselkedik, ahogy teszi ezt a regény más részeiben is.

Az elbeszélés ideje a jelen: Zoltán egy kék Suzukival viszi a családját az apjához, majd egy ezüstsínű VW-el mennek haza, ezen autómárkák korunk sajátjai. Minde mellett markánsabb példa a rádióból felhangzó aktuálpolitika megjelenése, amely a 2015 óta jellemző magyar bevándorlási politika szólalóit visszhangozza: „– Magyarországon a demokrácia mércéje magas. Létrejött egy új egység, a kormánynak pedig

az a kötelessége, hogy érvényt szerezzen az új egység akaratának. [...] – Az új egység felülírja a pártpolitikai határokat. Az a feladatunk, hogy megtartsuk Magyarországot magyar országnak.” [50–51.]

A cím Schein írásművészetére [kis túlzással] jellemző módon nem áll evidens kapcsolatban a szöveggel. A korpusz első részére azonban utal: a főhős nővérel leköltözik Bánkövére, és azt gondolják, hogy „meglesznek itt”. Ez az állapot azonban nem tart sokáig a nővér váratlan betegsége és halála miatt. A regény nagyobb részében pedig Kiefer egyedül él. Nem pusztán fizikai értelemben, de gondolataival, nézeteivel és vágyaival egyaránt, így a cím T/1-es igemódja nem válik alátámasztottá. Amire pedig a cím nem szöveghelyekkel, hanem a szövegegésszel mutat rá, az a lét kiszámíthatatlansága, amelyből fakadóan az ember soha sem juthat nyugvópontra. Ezt az értelmezést a regény elején szereplő, létmetaforát sejtető Samuel Beckett-motó is megerősíti: „egy valahonnan és nem valahová tartó utazás”. Az említett kiszámíthatatlanság Kiefer matematikatanár mivoltából adódóan egy további jelentésréteggel tölti fel a regény által közvetített életfilozófiát.

A Svédben markánsan végigvonuló identitásprobléma a *Megleszünk* ittbén szintén megjelenik. Kiefer identitása a regény elejétől kezdődően, nővére elvesztése után fokozatosan megbomlik. Megszűnik nővére öccsének lenni, később pedig tanári hivatásától is meg kell válnia. Jellemének e két fontos összetevője válik semmivé, amely által személyisége válságba kerül, eddigi világnézete majdnem hogy ellentétébe fordul: „Elképzelni sem tudta, hogy a teste, ami számára eddig nem egyéb, mint létezésének kényszerzubbonya, és csak nagy ritkán örömök, annál gyakrabban fájdalom forrása, ezután szenvedélyének tárgya legyen. [...] Saját testének visszataszító kultuszát, ami az onánia szennyos gondolatára emlékeztette.” [33.] Nem sokkal később viszont úszással kezdte napjait: „[...] újra mindennap hajnali hatkor kelt. [...] Elindult a városi uszodába, hogy leússza a maga hosszait.” [34.] E reggeli szokása később élvezetté vált számára, amely addigi identitásának fellazulását mutatja: „Ilyenkor eltűnik a víz ellenállása, a test könnyűvé válik, örömmel telik meg, ami nem a lélek öröme, csak a testé, külön-külön a karoké és a lábaké, és az ember tökéletesen feloldódik ebben az örömben.” [38.] Önellentmondásán enyhít, hogy az úszás nemcsak a szellemről a testtudat felé fordulás kivetülésévé vált, hanem egyfajta menekvéssé is: „amikor belemerült a klórszagú vízbe, kívül került az emlékein, és kívül került azon a nyomorúságos, kopott falakkal szegélyezett, egyszerre végtelenül súlyos és teljességgel súlytalan világon, amelyben a napjai teltek.” [35.]

Kiefer identitásvesztése nem csupán szemléletbeli változásokat vont maga után, viselkedése is egyre különösebb irányt vett: „túláságosan érzékeny” vált a világot, a társadalmat érintő problémákra, ezért leveleket kezdett írni például a tanár-diák kapcsolat jelentőségéről és a számítógépek használatának káros hatásairól az oktatásban: „[...] ilyen levelek sorozatát terjesztette be a rendőrségnek, az adóhatóságnak, és a polgármesteri hivatal megfelelő osztályainak. [...] A levelek írása olyan lehetett Kiefernek, mint másnak az alkohol. Csodálatos érzés, mintha az agyát rákapcsolták volna egy villanymotorra.” [70–71.] A regénynek ugyan csak egy későbbi pontján, a történetben viszont meglehetősen korán, még Kiefer tanítói állásának utolsó napján kapjuk a következő elbeszélői reflexiót: „Kiefer sajnos megöregült.” [118.] Kiefert a mindentudó elbeszélő egyre inkább a tébolyult szerepében jeleníti meg, de az olvasó

mégis azt érzi, hogy a matematikatanár gondolatai valamelyest logikusak lehetnek: jól érzékeli, hogy a világnak radikális változásokra van szüksége, ami a problémát jelenti, az nézetei kinyilatkoztatásának módja.

A regény főszereplője mindeközben szabadulni vágyik a múlt nyomasztó emlékeitől: „a zuhanykabinban hosszasan folyatta magára a meleg vizet. [...] Hirtelen maga előtt látta a nővérét, amint kapaszkodik a csempére szerelt szappantartóban, hogy megtartsa magát, mert szédült.” [129–130.] Később egy sikeres lakáscsere folytán sikerült falura költöznie. Effajta létkrízisek esetén gyakran megjelenik különböző művészeti alkotásokban a falu, a természet közelsége mint egyfajta „mentsvár” az ember számára, ami fölveti a rousseau-i természetfilozófia inspirációjának lehetőségét. Ám a mű mégsem ezt közvetíti: „Az eső múltával tébolyító fülledtség telepedett a hegyek aljára. [...] Ahogy mélyült a reggel, egyre fogyott a levegő. Kiefer folyton izzadt. Úgy érezte, az agya tésztásra párolódik a koponyájában.” [135.] A falu nem mint ideális, vágyott tér jelenik meg a szövegben, hanem annak legkevésbé preferált, sztereotipikus oldala mutatkozik meg: a kegyetlenség, az ösztönök felerősödése, az emberek túlságos közvetlensége és egyszerűsége: „a szomszéd egy nehéz járású, izzadékony ember, aki valaha teherautó-sofőr volt, építkezésekre járt, nyomban ajánlkozott, hogy ettől kezdve őt is ellátja nyúlhússal. Kiefer azt felelte, hogy nem eszik nyúlhúst, de látszott, hogy ennyivel nem fogja megúszni.” [133.] Az Öreg, ahogyan Kiefer hívta, valódi név, és vélhetően identitás nélküli ember, világra való reflexiók nélkül. Mindemellett sokkal ösztönösebb, már-már állatiasan viselkedő egyén, eltérve az eddig megjelenő szereplőktől: „Az Öreg a löszfal tetején a ketrecek ellenőrizte. Talált néhány nyulat, amelyiknek véres volt a füle. [...] Az Öreg azonnal nekifogott a beteg nyulak égetésének. Hiába volt zárva minden ablak, az égett hússzag behúzódott a házba.” [138.] Az auschwitzi kegyetlenségekről szóló történetek, amelyek két példabeszédben is helyet kaptak a regényben, markáns párhuzamot mutatnak a nyulakkal való bánásmóddal.

Kiefer Bánkóvén leginkább céltalan időtöltéssel, valamint olvasással és írással tölti mindennapjait, ám ezt egy időre felfüggeszti, amikor megérkezik szomszédjához a fia, aki otthagyja egy időre családját, homályos, pénzzel kapcsolatos ügyletei miatt. A regény e pontjától Kiefer figyelme Ágnesre terelődik, aki az alkotás másik, párhuzamosan futó történetéből a boldogtalan feleség, akit apósával hagy a férje. Ezen a szöveghelyen tehát – egy rövid időre – összeér a két cselekményszál: „Közben a túloldalon is kinyílt az ajtó. Pirosra lakkozott körmökkel egy szandálba bújtatott csinos kis lábfej és egy vékony vádli jelent meg az autó kereke előtt.” [139.] Ekkor Kiefer örülete az írás mellett új szintre lép: „a konyhaablak sarkában épített ki magának megfigyelőállást. [...] Kiefer két nappal ezelőtt megfigyelte, hogy amikor a férfi kiszállt a kocsiból, és elindult az Öreg felé, nem várta be a nőt, sem a fiát. Úgy tett, mintha egymagában, nélkülük érkezett volna. Ennyi pedig elég volt Kiefernek, hogy tovább kombináljon.” [140–141.] Ezáltal az olvasónak újra ambivalens érzései lehetnek a főhőssel kapcsolatban, hiszen tébolyának szimbolikus kivetülése mellett a „kukkolás” a szociális kapcsolatokra való vágyat is jelentheti, hiszen ebben a formában részévé tud válni a szomszéd családban történő eseményeknek.

A regénynek ebben a szakaszában olvasható, *Képzeltetés Ágnesről* című történetben kifejezetten a szexuális fantázia kerül előtérbe, amely a főszereplő kapcsán

ugyanannyira meglepően hathat, mint az úszásfüggősége. A szellem emberének ösztönei egyre inkább feléledni látszanak, ahogy a regény itteni színterére, a falu embereire (lásd Öreg) ez jellemző is. Izgalmas metaforája a szexuális váagnak a szövegben a barackos pite, amelyet Ágnes ajándékba visz Kiefernek, ő pedig két napon keresztül, szeletenként szeretné majd elfogyasztani, végül mégis gyorsan „befalja” az egészet. A regényben megjelenő erotika minden alkalommal álomszerű, valószerűtlen: Ágnes és Kiefer egy alkalommal együtt tesznek sétát a helyi romos „kastélyba”, ahol a nő leveszi Kiefer előtt a fehérneműjét, majd így szól: „Ha akarja, megfoghatja a mellemet. Jöjjön, fogja meg!” [200.] E tér, amely kastély volt, majd kórház, ma pedig a hajléktalanok lakóhelye, színes mozaiküveg-ablakaival szürreális látványt kelthet képzeletünkben, így megkérdőjelezhetővé teszi az ott zajló eseménysor megtörténtét is. Könnyen lehet ez a helyszín is [amely egy variációja nem mellesleg a könyv borítóján látható] Kiefer fantáziájának teremtménye, hiszen az elbeszélő számos esetben lebegteti, hogy „valóságról vagy fikcióról” olvasunk éppen. Ezt alátámaszthatja az is, hogy az eset reflektálatlan marad, Kiefer és Ágnes története ezután nem folytatódik tovább: megérkezik a családjáért Zoltán. Kiefer pedig „elővette a jegyzeteit, és újabb elaborátumot kezdett fogalmazni, ezúttal a klímaváltozás erkölcsi következményeiről.” [202.]

A II/14-es fejezet egy madár szerencsétlen haláláról szól, ami valamifajta átkötecsként szolgál a II. és a III. fejezet között, de leginkább az eddigi regénystruktúra szétesését mutatja. Ezután a III. fejezet három különböző regénybefejezést tartalmaz: az elsőben Kiefer kifizetetlen számlái miatt a rendőrség üldözöttjévé válik, majd agyonlövik. A második halálváltozatban kiéhezteti magát, ahol felsejlik a létkíséret gondolata, továbbá újra rabjává válik testének, ezáltal visszatér a regény elején szereplő Kiefer, a szellem embere. A harmadik fejezet pedig egy életváltozatot mutat meg: egy fiatal cigányasszony grapefruit illata nemi vágyat ébreszt benne, a történet végén pedig már egy párként látjuk őket. Mindhárom lezárásról elmondható, hogy túlságosan irreálisak, nehezen illeszthetők a történetbe. A szerző szerint az első befejezés a legszürreálisabb, ám az eddig olvasottakhoz mérten az életváltozat-történet sem „valószerűbb” az első halálváltozatnál. A szerelem mint Kiefer életmegoldása nem illeszthető könnyebben a karakterébe és/vagy a cselekménybe annál, hogy harcolni kezd a rendőrökkel. Saját maga kiéheztetése pedig ellentétben állna világjobbító szándékával. Az, hogy mindhárom befejezés-variáció a korpusz része maradt, alátámaszthatja az eddigiekhez való hozzákapcsolás lehetőségének bizonytalanságát.

Mindent összevetve, a három különböző befejezés kidolgozása ellenére (talán épp a többféle lehetőség miatt) a *Megleszünk itt* nem kapott konkrét, a történetbe integrálható, abból következethető, valódi lezárást, amely [számomra] hiányérzetet okozott. A regény tematikusan pedig főszereplőjére hasonlít: létmegoldásokat prezentál, néha felélénkül, de leginkább elmélkedő és melankolikus. *(Magvető)*

SZABÓ BERNADETT